

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2010
IX. évfolyam, 1. kötet
Том IX, № 1
Volume IX, № 1

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2010/1
IX. évfolyam, 1. kötet / Том ІХ, № 1

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

РЕДАКЦІЯ: Когут А., Пенцкофер І.

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

Коректура: Г. Варцаба І.

TÖRDELES: Garanyi Béla

Верстка: Гороній А.

BORÍTÓ: *K&P*

ОБКЛАДИНКА: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК: Орос І., Шовш К.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-7966-89-8

Készült: PoliPrint Kft. Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Nyelv- és irodalomtudomány

PETHÓ JÓZSEF: Nyelvi stílus és identitás	7
KOVÁCS SZILVIA: Szókincs és kommunikatív kompetencia	15
ABONYI ANDREA TÍMEA: Lexikai germanizmusok ruszin népnyelvű kiadványokban	21
GAZDAG VILMOS: Szláv nyelvi hatás Beregvidék magyar nyelvjárásaiban	37
ILONA HUSZTI: Analysis of Hungarian and Ukrainian children's English reading errors	49
BÁRÁNY BÉLA: Женщина и война: женский вопрос в романе В. Гроссмана «Жизнь и судьба» и Дж. Джонса «Отныне и вовек»	63

Pedagógia

SZAMBOROVSKZYKÉ NAGY IBOLYA: Az iskolaügy alakulása a Szovjetunióban a második világháború utáni években (1944–1953)	81
HEVESI TIBOR: A „Statisztika alapjai” témakör feldolgozása számítógép segítségével a középszintű oktatásban	103
BEREGSZÁSI ANIKÓ–SÉRA MAGDOLNA: Magyar vagy ukrán iskola? (Az iskolai tannyelv- választásról egy vizsgálat eredményeinek tükrében)	119
GOGOLA ISTVÁN: A tanári hivatás nehézségei egy kutatás tükrében	127
LECHNER ILONA: Kétnyelvű környezetben történő gyermekkori írott nyelv-elsajátítás elméleti háttere	133
KOMONYI TÍMEA: Egy Rett-szindrómás eset bemutatása	149

Történelem

MOLNÁR FERENC: A ruszin nép szerepe az 1848–49. évi máramarosi események idején ..	155
DOBOS SÁNDOR: Bereg vármegye főispánjának fondja Beregszász XVIII. századi utcanevéről	165
BRAUN LÁSZLÓ: Bercsényi Miklós (1665–1725)	171
HOMOKI DIANNA: Adalékok a Rákóczi-szabadságharc kultuszának forrásaihoz	177

BOROS LÁSZLÓ: Ung vármegyei közművelődési egyesületek és a múzeumügy a XIX. század végén és a XX. század elején	187
SZÓLÓSI NÓRA: A revízió közvetlen hatása Kárpátaljára a korabeli sajtó tükrében (1938–1939)	201
SZENDREY ANITA: Adalékok a beregszászi római katolikus egyház történetéhez (1938–1944)	205

Földrajz, turizmus, kertészettudomány

M. С. Дністрянський: Типологія держав світу за структурно-територіальними параметрами як метод політико-географічного аналізу	221
IZSAK TIBOR: The effect of human work on the environment in the delta of river Borzsa, the right-side branch of the Tisza	233
KAMPÓ ILDIKÓ: Стан та перспективи розвитку сільського туризму на Закарпатті	241
DR. KOMONYI ÉVA: Kárpátalja tájalmafajtáinak pomológiai leírása	245
GÉCSE MÁTYÁS: Termésmennyiség javítása oltott palántával a dinnyetermesztésben.....	255
<i>Eseménynaptár</i>	262

Adalékok a beregszászi római katolikus egyház történetéhez (1938–1944)

Rezümé A munkában az 1938-as eseményeket taglaljuk a beregszászi római katolikus egyház szemszögéből. Kezdetben ismertetjük a Csehszlovák Köztársaság uralma alatti eseményeket, taglaljuk az állam hozzáállását a magyar kisebbséghez, az egyházhoz, kiemelve az oktatásra vonatkozó fő jellemvonásokat. Ezután elemezzük az 1938. november 2. utáni fordulatot, az anyaországhoz való visszakerülést, utána a Szent Jobb érkezésének ünnepi fogadását, a Magyar Állam hozzáállását a helyi katolikus egyházhoz. A későbbiekben kerül sor az 1940-es évek, a háborús évek megélésének bemutatására az egyház szemszögéből, egészen a szovjeturalom megjelenéséig.

Резюме У роботі розглядаємо події 1938-го року з точки зору Берегівської римо-католицької церкви. З початку ознайомимо з подіями під час Чехословацького правління, розглядаємо відношення держави до угорської меншини та церкви, висвітлюючи головні риси, які стосуються освіти. Після цього розповімо події 2-го листопада 1938-го року, повернення території до Угорщини та святкове привітання прибуття Святої Правиви (права рука Святого Іштвана, короля Угорщини), ставлення угорського правління до римо-католицької церкви. Пізніше описуються події 1940-их років, роки війни до появи радянської влади.

Kárpátalja sorsfordító eseményeihez hozzátartoznak az 1938 utáni történések, melyek természetesen kihatottak Beregszász és a beregszászi római katolikus egyház történetére is. Az 1938. november 2-i bécsi döntés következményeként el lehet mondani, hogy új korszak következett be az egyház életében, mivel 1938. november 2. előtt Kárpátalja, vele együtt Beregszász és a beregszászi római katolikus egyház is a csehszlovák hatalom alatt volt.

Mielőtt rátérnénk a revízió hatásának elemzésére, a vizsgált egyházközösségre, áttekintjük azokat a legfontosabb, az 1938-as évben végbemenő momentumokat, amelyek még a hatalomváltás előtt mentek végbe.

A csehszlovák hatalom alatt az egyház nem volt sanyargatott helyzetben, mivel „a cseh állam nem szólt bele az egyház intézkedéseibe, életébe, csak akkor, ha nem felelt meg a törvényeiknek.”¹ A csehszlovák állam különböző intézkedéseket hozott a magyarlakta területekre vonatkozólag a cseh hazaszeretetre való nevelés érdekében. Szemléletes példa erre az államvédelem érdekében beszoigáltatott adományokkal kapcsolatos rendelkezés, amit az állami tanfelügyelőség küldött a beregszászi római katolikus polgári elemi iskolába 1938. július 1-jei levelében:

„Az iskolaügyi minisztérium prezídiuma az egyes tisztviselői szakszervezetekkel egyetértésben a jubileumi államvédelmi alapra való önkéntes adományozásra vonatkozóan ... a következőket közölte: Minden aktív köztisztviselő/ hivatalnok, tanár/ havi fizetésének legalább 1%-át adományozza önként az államvédelemre és pedig 1938 VII. 1-től 1938. XII. 31-ig terjedő időben minden hónapban.

Az adományozás a következőképpen hajtható végre:

- Egyszerre való adományozás /mind az 5 hónapért/, amely a legközelebbi fizetésnél vonandó le.
- Egyszerre való adományozás, melyet a 400 sz. csekken kell befizetni. Befizetési csekklapot minden postahivatal díjmentesen ad. /rőzsaszín/

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola V. évfolyamos történelem szakos hallgatója. A tanulmányt Molnár D. Erzsébet lektorálta.

¹ Bohán Béla beregszászi római katolikus egyház plébánosának elmondásai alapján.

- Befizethető minden hónap 1-én. Az utolsó részlet legkésőbb f. é. december végéig fizetendő be.

A gyűjtési akciót legkésőbb augusztus 10-ig végre kell hajtani.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a jobb anyagi körülmények között élő tanítók az államvédelem céljaira lehetőleg minél nagyobb összegeket adományozzanak.”²

Olyan intézkedéseket, rendeleteket irányozott az állam az iskola jogainak korlátozása céljából, mint például a tanterv megreformálása. Az 1938. július 27-én küldött rendelet a Beregszászi járás magyar tannyelvű elemi és polgári iskoláinak a következőket tartalmazza:

„Az iskola és nemzeti művelődésügyi minisztériumnak 1938. március 10-én kelt 34.419-I.sz. rendeletének megfelelően az általam megbízott bizottsággal egyöntetűleg összeállítottuk az államvédelmi nevelés kézikönyvét, mely szerint a kör tanítóságának úgy az elemi, mint a polgári iskolákban haladnia kell.”³ Itt továbbra is az államvédelmi nevelést erősítik, és a haza iránti szeretet fontosságát. A csehek mindent megtettek annak érdekében, hogy a magyarokat a csehszlovák hazaszeretetre neveljék. A rendeletek is ezt a célkitűzést tükrözik.

A továbbiakban az állam részéről további utasítások tömkelege érkezett, amelyek tulajdonképpen az előzőekben megfogalmazottakat ismétlik: a hazaszeretetre való nevelés fontosságát, illetve ennek elérésére szolgáló taneszközök, szaklapok beszerzését.

„1938. jún. 20-án kelt 30.595/938. sz. rendeletével aláírja, hogy az államvédelmi nevelés intenzíven és tervszerűen folytattassék. E munkában a tanítóság segítségére szolgál: *Časopis pro občanskou a branou výchovu.* c. szaklap. Ajánlom megvenni.

Ajánlom az isk. igazgatóságainak szigorúan felülvizsgálni a beiratkozott tanulók számát.

Azon iskolaigazgatóságon melyek meg vannak bízva a tanuló tankötelesség nyilvántartásával minden hozzájuk tartozó iskolákban, vizsgálják felül ezt. Ezen rendelet pontos megtartásáért az iskola igazgatóit teszem felelőssé.”⁴

A szigorú rendelet betartását a következő jelentés bizonyítja, amelyben részletesen beszámolnak az iskola ügyeiről, változásairól.

„Az iskola róm. kat. felekezeti, magyar tannyelvű, 2 fiú- és 3 leányosztályé.

Az iskola épülete kifogástalan állapotban van, új épület, 1 éve használva.

Tanítás az előírt módon történt a tantervi szabályzat szerint. Minden osztályban elvégezték az előírt anyagot. Heti óraszám egyezett a megkívánt óraszámmal. A tanítóság egész éven át tanított.

Egészségi állapot kielégítő volt. Haláleset nem fordult elő, sem súlyosabb betegség. Baleset nem volt. A tavaszban csekélyebb fültőmirigy-daganat járványosodott, de az iskola becsukása nem volt szükséges. A tanítóság közül senki nem volt betegszabadságon.”⁵

² A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő rendelete a beregszászi tanfelügyelőségnek, 1938. július 1.

³ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő Államvédelmi nevelés tanterve című rendelete, 1938. július 27.

⁴ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő rendelete a beregszászi tanfelügyelőségnek, 1938. június 20.

⁵ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Beregszászi Római katolikus elemi népiskola igazgatóságának jelentése az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.

A jelentések állandóak voltak az iskola részéről az Állami Tanfelügyelőség felé, mindig részletesen beszámoltak az iskola akkori állapotáról és az ott történt eseményekről.

Nemcsak az iskola tantervének az átalakításáról rendelkeztek, hanem az iskola fejlesztéséről is. Az egyik jegyzőkönyv részletesen beszámol az iskola fejlesztésének a lehetőségéről, amiben a következők voltak: „Pásztor Ferenc főesp. Egyházi elnök. előadja, hogy az elmúlt iskola év folyamán az igazgatóság több gyermeket nem vehetett fel az iskolába, mert a fiúiskola csak 2 tanerős, s létszámon felül nem lehet tanulókat felvenni. A gyűlés vezetője Pásztor Ferenc, főesp. utal az 1937. dec. 10-én iskolánknál inspekción végző Dragula országos főtanfelügyelő szavaira, óhajára, mely szerint tanácsos volna a fiúiskolát három osztályossá fejleszteni.”⁶

A római katolikus tanács döntése végül is elfogadta „Pásztor Ferenc főesp. - egyházi elnök indítványát, az elmondott indokok alapján kimondta, hogy jövő 1938/39. isk. évben új fiúosztályt fog szervezni, s annak jóváhagyását kérelmezni fogja az užhorodi isk. és népművelődésügyi referátusnál.”⁷

A kérelemben a következő pontokat rögzítette Pásztor Ferenc az užhorodi iskola és népművelődésügyi referátusnak:

„Mint a beregszászi katolikus egyház elnöke, tisztelettel kérvényezem a beregszászi római katolikus fiúiskolánál a III. katolikus állás szervezésének engedélyezését az 1938/39 iskolaévre. Mint a mellékletek is bizonyítják iskolánk tanulóiinak létszáma évről évre gyarapodik. A következő évre oly számban iratkoztak be fiúiskolánkba, hogy az 1922. júl. 13-án kelt 226. sz. törv. 5. §. szerint megkívánatik III. tanulói állás szervezése.

Mint a mellékletek is bizonyítják rk. egyháztanácsunk máris biztosította a szervezendő osztály számára a tantermet, ennek berendezését, a dologi és személyi kiadások fedezetét.”⁸

Új osztály indításához új tanár is szükséges, ennek folytán pályázatot adtak ki a tanári állás ügyében.

A római katolikus egyház iskolájának még arról is be kellett számolnia az Állami Tanfelügyelőségnek, hogy mit csinálnak a tanárok az iskolán kívül. Ezeket tudhatjuk meg a következő jelentésből, amelyben az iskola vezetősége beszámol a dolgozók iskolán kívüli tevékenységéről.

„Jelentés a tantestület iskolán kívüli munkájáról az 1938. év második felében a következők voltak:

Irgalmas nővér tanítónőink minden szabadidejüket a gondjaikra bízott gyermekek iskolán kívüli kultur-művelésére fordították. Ezt bizonyítják azon gyakori előadások, szülőértekezleten való szereplések, Szívgyárda előadások, templomi karénekes szereplések, melyeket az elmúlt tanév folyamán rendeztek az irgalmas nővér tanítónők.

Simonyi Endre igazg. tanító több ízben tartott szabadon választott, de időszzerű előadást a Kat. Legényegylet ifjúsága részére.

Megalakította iskolánkban a nagyobb fiú növendékek körében a Cserkész farkaskölyök csapatot.

⁶ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jegyzőkönyv. Beregszász, 1938. április 18,

⁷ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Jegyzőkönyv i. m.

⁸ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, A beregszászi róm. kat. egyháztanács kérelme az Iskolai és Népművelődésügyi Minisztérium Referátusának, Beregszász, 1938. május 25.

A Legényegyletben sakkört alakított, amely az ifjúság körében nagyon népszerű szórakozássá vált.

Rendezett egy farsang esti mulatságos előadást, nagy erkölcsi sikerrel.

Betanította és előadta az „Iglói Diákok” c. színműt, melynek előadását nagy erkölcsi sikere miatt, meg kellett ismételni.

Részt vett a rk. énekegylet nagyheti szertartásainak előadásain, művészi énekléssel.

Galantha Géza rk. kántortanító vezető karnagya a rk. egyházi énekegyletnek.

Felolvasást tartott két ízben „Iskola és szülők”, ill. „Szülők és az iskola”c. alatt, nagy sikerrel, az iskola által rendezett szülői értekezleten.

Felolvasást tartott Aktuális problémák címmel a tantestületi értekezleten.⁹

Ebből a jelentésből átfogó képet kapunk az iskola mindennapjairól, a tantestület munkájáról, akik mindennapos tanítói tevékenységük mellett aktívan kivették részüket környezetük szebbé tételében is. Beregszász város bírója felkérte a római katolikus elemi népiskola igazgatóságát, hogy nagy figyelmet fordítsanak a város tisztaságára és rendben tartására, hogy ezeket a tanulókkal is osszák meg, és a természet rendben és tisztán tartására neveljék őket.

„Felkérem az igen tisztelt Igazgatóságot, hogy az összes osztálytanító urakkal egyetértőleg minden osztályban hetenként legalább 1x, de kezdetben többször is, a faültetésről, annak hasznáról és az okozott kár mérhetetlen nagyságáról,- megfelelő előadást tartani szíveskedjenek.

A gyerekeknek szigorúan meg kell parancsolni, hogy az előadottakat kisebb testvéreiknek szülőknek otthon is mondják el, különösen a parkírozott helyen füre lépni,- a kiültetett fákhöz nyúlani rendőrileg tilos s hogy a gyermekekért felelős szülők (gondozók) szigorúan meg lesznek büntetve.

Egyben közli Beregszász városa, hogy az újonnan létesített népkertben a gyerekjátszóhely már elkészült, ahol tanító urak vezetése alatt az iskolás gyermekek kirándulhatnak és ott kisebb testgyakorlatokat végezhetnek.

Az okozott károkért a felügyelő felelős.”¹⁰

További hirdetményt is küldött a városbíró a rend megtartása érdekében, amelyben felkérte az igazgatóságot, hogy hirdesse ki a tanulók között, hogy mindenki tisztába legyen a következményekkel, ha bárki kárt tesz a város környezetében.

„A város szépmészeti bizottság 5-20 koronáig terjedő feljelentési jutalmat nyújt, mindazoknak, akik a kiültetett fák, bokrok, virágok bántalmazó ellen alapos bizonyítékot, nyújtó feljelentést tesznek. A gyermekek ezen cselekményeikért a szülők, felügyelők, az állatok által okozott károkért tulajdonosaik felelősek.”¹¹

A magyarlakta területeken is ugyanúgy meg kellett tartani a csehszlovák ünnepeket, ilyen volt például a szeptember 26-i ünnepély, ami évforduló volt, a „Csehszlovák Köztársaság 20 éves fennállásának emlékűnnepsége”¹², amelynél az

⁹ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, A beregszászi róm. kat. elemi népiskola igazgatóságának jelentése a tantestület iskolán kívüli munkájáról az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.

¹⁰ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Ortutay, Beregszász város bírójának felhívása, Beregszász, 1938. március 17.

¹¹ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Ortutay, Beregszász város bírójának hirdetménye, Beregszász, 1938. március 24.

¹² A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Ortutay előljáró, közm. testületek elnöke, felhívása, Beregszász, 1938. szeptember 15.

egyházi előjárókat is kötelezték a részvételre: „Beregszász város Közművelődésügy testületének nevében felkérem, hogy 1938. szeptember 26-án, 3 órakor Beregszászban a városháza nagytermében a Csehszlovák Köztársaság 20 éves fennállásának emlékünnepén megjelenni szíveskedjék.”¹³

A csehszlovák állam újabb intézkedéseket indított a légvédelemi szervezetek kiépítésére. „A Közmunkaügyi minisztérium a légvédelmi vagy a más állam által igazgatott vállalatokban, intézetekben és szervezetekben való keresztülvitele tárgyában az 1 sz. es PO. PV. 2 (tűzrendészeti szolgálat) számú irányelveket adtak ki.

Figyelmeztetem a környékükhöz tartozó, s említett vállalatok, intézetek és szervezetek házgondnokságait, hogy az említett irányelveket beszerezzék, s ahhoz tartsák magukat és rendezzék be a légvédelmi szervezetet.

Ügyelni kell arra, hogy az említett légvédelmi szervezet a helyi légvédelmi szervezettel egyetértésben építtessék ki.

Amennyiben a közmunkaügyi minisztérium rezortjába tartozó vállalatok, intézetek vagy szervezetek légvédelmi berendezésének megszervezése nehézségekbe ütközne, működjenek közre a helyi CPO parancsnokságok tanáccsal esetleg közvetlen segítséggel, hogy az említett objektumok legnagyobb védettsége biztosíttassék.

Hogy a légvédelmi organizáció az említett irányban rendesen és kellő gyorsasággal hajtatik végre felülvizsgálat tárgyává lesz téve.

Figyelembe kell venni a közigazgatási hivatalok összes épületeit is a bíróságokat, csendőrségeket, iskolákat stb., hogy a szükséges légvédelmi berendezések kellőképpen beszereztessenek és elkészíttessenek.”¹⁴

A csehek helyzete akkor vált kritikussá, mikor a hitleri Németország bejelentette igényét a szintén Csehszlovákia kötelékébe tartozó, németek által lakott Szudéta-vidékre 1938. szeptember 29-én. A müncheni konferencián Németország és Olaszország mellett, egy újabb háború elkerülésének a reményében Nagy-Britannia és Franciaország is aláírta az egyezményt, miszerint a szudétanémetek által lakott terület a német birodalom kötelékébe kerül. „A dokumentumhoz csatolt záradék javasolta, hogy a magyar és csehszlovák kormány egyezzen meg a magyar kisebbséggel kapcsolatos vitás kérdésekben.”¹⁵

„1938 októberének utolsó napjaiban rendkívül izgatott volt a hangulat Beregszászban. Az emberek naphosszat hallgatták a rádió adásait a Komáromban folyó szlovák–magyar tárgyalásokról, különböző rémhírek terjedtek el a városban, a kormány statáriumot rendelt el, mozgósította a hadsereget.”¹⁶

„Október 23-án vasárnap a római katolikus és a református templomban először hangzott el a *Himnusz*, a csehszlovák hatóságok magyarázatot kértek Pásztor Ferenc római katolikus plébánostól, pápai prelátustól és Szutor Jenő református lelkésztől, megfenyegették őket.”¹⁷ Végül 1938. november 2-án Bécsben, a Belvedere palotában Ciano olasz és Ribbentrop német külügyminiszter aláírta az első bécsi döntést, melynek alapján 12400 km² terület 1100000 lakossal Szlovákiától Magyarországhoz került. Este tíz órakor jelentette be a rádió, hogy Érsekújvárt, Lévát, Losoncot, Rimaszombatot, Rozsnyót, Kassát, Ungvárt, Munkácsot, Beregszászt Magyarországhoz csatolták.¹⁸

¹³ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Ortutay előjáró, i. m.

¹⁴ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Fpister s.k jegyzői tikár által írt hirdetmény. Közjegyzőség, Hirdetmény Légvédelmi organizáció, Beregszász, 1938. augusztus 19.

¹⁵ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris Kiadó, Bp. 2003, 245. o.

¹⁶ Csanádi György: Sorsfordító évek sodrásában. PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2004, 108 o.

¹⁷ Uo 109. o.

¹⁸ Csanádi György: Sorsfordító évek sodrásában. PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2004, 109. o.

A magyar honvédség november 9-én délelőtt vonult be Beregszászba. A város a Kossuth Lajos téren fogadta a bevonuló csapatokat, ahol Ortutay Jenő görög katolikus esperes, városbíró, majd Fekésházy Zoltán, az Egyesült Magyar Párt városi vezetője, Bereg és Ugocsa egyesített vármegye későbbi alispánja köszöntötte azokat. Este a városban gyertyákkal világították ki az ablakokat, kitzútták a házakra a magyar zászlót.¹⁹

Az egyház szemszögéből nézve a bécsi döntés nem okozott nagy változást mivel „az egyházi helynök is visszakerült, így az emberek nyugodtan tudtak templomba járni. Azokat a területeket (15 plébánia), amelyek függőben vannak, mert sem ide, sem oda nem sorolhatóak, Pozsonyból irányították és cseh hadsereg állomásozott ott. Mivel nem volt kötött határ, emiatt az átjárás is szabad volt. Nem okozott problémát a templomjárás.”²⁰

Nem tartott sokáig ez az időszak, mivel 1939. március 15-én Magyarország visszafoglalta egész Kárpátalját. A magyarság megerősítésére fontos esemény történt 1939 májusában: országjáró körútra indították István király Szent Jobbját.²¹

A következő iratban tájékoztatják Pásztor Ferencet, hogy Beregszász városba is elhozzák a Szt. Jobbot, és hogy milyen intézkedéseket tegyen a fogadás lebonyolítására: „A dicsőséges Szt. Jobbot vivő „Aranyvonat” programján 1939. május 6-án, szombat, 1939. május 7-én, vasárnap Ipolyság, Balassagyarmat, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Füle, Salgótarján és Pásztó szerepel, míg 1939. május 17-én, vasárnap, Sátoraljaújhely, Ungvár, Munkács, Csap, Bányás és Beregszász szerepel.”²²

Az értesítés kézhez kapása után a következőket hirdeti (1938. május) Pásztor Ferenc a híveknek az ünnepség menetéről, illetve a teljesítendő feladatokról: „Jövő vasárnap este ½ 8-kor érkezik városunkba első sz. királyunk drága ereklyéje, Szt. Istvánnak csodálatosan épségben maradt áldott Jobbja a bíboros hercegprímás díszkíséretével. A pályaudvaron csak a kijelölt küldöttségek jelennek meg a Szt. Jobb fogadásán, a közösség a pályaudvartól a templomtéren felállított emelvényig terjedő útvonalon két oldalt, a rendőrség által kijelölt helyeken felállítva fog helyet foglalni s csak a felvonulás után fognak csoportonként, az összes testületek, közösségek küldöttségei a Szt. Jobb előtt illő tisztelettel és hódolattal elvonulni s előbbi helyeiket ismét elfoglalni. Kérjük a városi és vidéki testületeket, küldöttségeket, közösségeket, hogy templomi és nemzeti zászlóik alatt fegyelmezett rendben lehetőleg este 6 órakor vonuljanak fel és foglalják el a rendőrség által kijelölendő helyeiket s addig onnét el ne mozduljanak, amíg jelt nem kapnak a Szt. Jobb elé felvonulásra, amíg a díszmenet a Szt. Jobbal az útvonalon elhalad, a közösség mindkét oldalon imádkozzák ősi magyar énekeinket. Kb. ½ 11-kor vonul a Szt. Jobb kíséretével a pályaudvarra s 11 óra 17 p-kor vissza Budapestre. Amikor a templomtéren a Szt. Jobb előtti felvonulás megtörtént, módjában lesz a közösségnek az aranyvonatot is megtekinteni.

Ne feledjük el, hogy Szt. István jubileumi évében bizonyára Szt. király közbenjárására történt az idegen uralom alóli felszabadulásunk. Amikor boldog felszabadulásnak utáni ez a dicsőséges Szt. Jobb országjáró diadalútjában mihozzánk is ellátogat, hogy áldást hintsen erre az ősi magyar földre, különösen mi

¹⁹ Uo. 110. o

²⁰ Bohán Béla a beregszászi római katolikus egyház plébánosának elmondásai alapján.

²¹ Csanádi György: 2004. i.m., 118. o

²² A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Pápai prelátus az A.C. országos igazgatójának Actio Catholica Elnökségének hirdetménye, Budapest, 1939. április 20.

magyar katolikusok mutassuk meg, hogy méltó módon tudunk ünnepelni, s illő áhítattal fogadjuk a magyar nemzet drága Szt. ereklyéjét.”²³

Az esemény megmozgatta az egész várost és egyben a katolikus egyházat is. Mindenki kivette a részét az előkészületekből. A város széppé és tisztává tétele pénzbe került, amit nem tudott a város teljes egészében állni, így kérte az egyház segítségét ez ügyben: „Az országjáró Szt. Jobb beregszászi érkezésével kapcsolatban és a nagy esemény méltó megrendezésével a városi mérnöki ügyosztály véleménye szerint a következő halaszthatatlan kiadások fognak felmerülni:

- Rákóczi tér rendezési és díszítési munkálatai –700P.
- Hangerősítő berendezés felszerelése – 150 P.
- Baldachin és dobogó építése, drapéria stb. – 1500 P.
- Díszkivilágítás, virágfüzerek, lombgírland – 600 P.
- Vendégek fogadása, ellátása, díszvacsora – 500 P.
- Előre nem látható kisebb kiadások – 300 P.

Összesen: 3750 P.

Mely összegben nincsenek felvéve azok a kiadások, amelyet Beregszász város épület és járda javítások címén, mintegy 8000 P. értékben viselni fog.

Tekintettel arra, hogy Beregszász város ezen kiadásokat önmaga a mai viszonyok között fedezni nem képes és ezen örvendetes ünnepségben Beregszász város egész környéke fog részt venni, mely tisztelettel kérem, hogy a fenti kiadásokhoz megfelelő hozzájárulást biztosítani méltóztassék.”²⁴

Az ünnepségre más településekről is jöttek vendégek, akik részt szerettek volna venni a rendezvényen, ilyen volt például az Ilosvai járás, ahonnan csoportokat szerveztek, amiről a következő irat így ír: „mint Magyar a Magyarért Mozgalom budapesti kiküldötte és szociális megbízottja tisztelettel bejelentem, hogy munkakerületünkhöz tartozó Ilosva Járásban megszerveztük a lakosságot Beregszászon folyó hó 14-én tartandó Szt Jobb Ünnepségen való részvételt.

Tisztelettel kérjük, hogy a közönségenként megalakított helybeli szervezetek elnökeinek, mint a Magyar a Magyarért kárpátaljai kiküldöttei részére a vasúti állomáson s a körmenetben helyet biztosítani szíveskedjenek.”²⁵

Az Actio Catholica Országos Elnöksége állandó jelleggel részletesen tájékoztatta Beregszász várost, hogy mi és hogyan fog történni az ünnepségen, és hogy mi a feladata a városnak. Ilyen irat volt az 1939. május 6-án küldött levél is, amiben leírják, hogy mi a kötelessége az adott városnak: „Beregszászon vacsoráról gondoskodnia kegyeskedjenek, éspedig úgy, hogy az előkelőségek névre szóló meghívókat kapjanak. A koronaőrök és a kíséret többi tagjai pedig ahhoz a helyhez közel kapjanak étkeztetést, ahol az ünnepség lefolyik, mert díszruhájukba messze nem mehetnek.”²⁶ Ebben az iratban csatolja „az „Aranyvonatok” részletes és végleges menetrendjét, ugyszintén mindkét „Aranyvonat” Budapestről induló díszkíséretének névsorát és kocsibeosztását”.²⁷

²³ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Pásztor Ferenc kézirata (1938–1944)

²⁴ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Hubay Beregszász város előljárójának a Szt. Jobb Beregszászba érkezésével kapcsolatos kiadások fedezésének irata, Beregszász, 1939. május 5.

²⁵ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Magyar a Magyarért Mozgalom szociális megbízottjának kérelme, Ilosva, 1939. május 11.

²⁶ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Actio Catholica Országos Elnökségének tájékoztató irata, Budapest. 1939. május 6.

²⁷ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Uo.

Eljött a nagy nap, a város és az egyház nagy izgalomban várta a Szt. Jobb érkezését. A részletes programleírásból megtudhatjuk, hogy mi történt azon a napon. A programhoz mellékelve volt egy tereprajz, amin a Rákóczi tér látható, meg volt szabva, hogy ki hol ül, és hogy hol a helye.

Pásztor Ferenc is beszédet mondott az ünnepségen, amelyből egy részletet idézünk:

„Óh, hányszor sírt fel ajkainkról az ének – 20 éven át néma kiáltásunk, titkon hulló könnyeink közt –, hol vagy István király, ime eljött hozzánk a mi Szt. Királyunk, országunk istápjá, apostola és atyja, felénk nyújtja dicsőséges Jobbját, hogy megáldjon minket s országának anyai kebelére öleljen, ahonnét 20 év előtt erőszakokkal leszakítottak minket.”²⁸

Az 1938-ban bekövetkezett hatalomváltás, az anyaországához való visszatérés az egyház mindennapjait illetően is érezte hatását. *„Hogyan nyilvánult meg az ún. „magyarosítási politika” az egyházi életben?”*

- Az Egyházi főhatóság elrendelte, hogy mint az anyaországban, úgy a felszabadult területeken is mindenütt alakuljanak „hitközségi szervezetek”, amelynek hivatása, hogy az egyház életében a világi hivatal apostoli tevékenységét véghez vigyék.
- 1940.II.25-én ünnepélyes hálaadó istentiszteletet kellett tartani Horthy Miklós kormányzó megválasztásának 20 éves jubileuma alkalmából.
- 1941.X.12-én a Trianonban szétszaggatott és székhelyétől elválasztott szatmári egyházmegye visszakapta egységét, önállóságát. XII. Pius pápa ez év július 28-án kelt bullájában a szatmári egyházmegyét régi területében helyreállította.
- 1944. I.16-án a beregszászi hívek együtt ünnepelhették Árpádházi Szent Margit szentté avatását a magyarországi hívekkel.²⁹

Az egyház történetéhez, mindennapjaihoz hozzátartozik a római katolikus elemi iskola története is. Bohán Béla elmondásai alapján, Pásztor Ferenc 1941. július 9-én keletezett magán jellegű levélben a következőket nyilatkozta a római katolikus egyház és az elemi iskola katolikus tanárainak helyzetéről: „Protestáns testvéreink világgá kürtölik, hogy Bereg ref. vármegye, itt kat. tisztviselőnek nincs helye. Felszabadulásunk óta szívósan és rendszeresen ezen hamis beállítás szerint halad a közélet. A közigazgatás 100%-ban ref. Gimnáziumunkban 2 év alatt 11 kat. tanárt vittek el s helyüket reformátusokkal töltötték be. Még véletlenül sem került ide egyetlen kat. tanár. Most kapott áthelyezést Papp Ferenc kat. igazgatónk s helyére Cserepes nevű ref. igazgató kerül. A beregszászi tankerületben 8 körzeti felügyelői állás kerül most betöltésre, ezek között nincs egyetlen rk. egy gk. a többi 7 ref. Állítólag nemsokára betöltésre fog kerülni a beregi alispánság, pénzügyigazgatóság és tanfelügyelőség. Jó előre hirdetik. Hogy a vezető állásokba ismét csak reformátusok jöhetnek. A húr már pattanásig feszül. Nem bírjuk megérteni, mert kell itt a katolikusoknak számúzottaknak lenni.

Ha a pusztá számokat vesszük irányadóul, akkor is kiáltó az igazságtalanság. Beregszászban 1000-rel többen vagyunk katolikusok, mint protestánsok. A tankerületben 9000 kat. tankötelesre esik kb. 11000 ref. A vármegyéről nincs még biztos adatunk, de kb. 35 % kat. mellett 45 % a ref. A cseh megszállás alatt csak

²⁸ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Pásztor Ferenc ünnepi beszéde a Szt. Jobb fogadásakor

²⁹ Baráth Julianna kézírata: A beregszászi római katolikus elemi iskola története, kézirat, Beregszász, 2003.

a beregszászi plébánián 200 vegyes pár kötött házasságot kat. reverzállissal s most a felszabadulás óta csak itten 200 családnak békéje feldúlva, minden egyes gyermek születése esetében a kat. félnek adózni kell a ref. közigazgatással, presbitériummal, hogy gyermekét esküje szerint kat. módon kereszteltesse s a legtöbb esetben csatát kell vesztenie csak azért, mert Szt. István országában nem ismerik el a lelkiismeretnek azt a jogát, amit az istentelen cseh uralom is tiszteletben tartott. Az egész beregi kat. társadalom nevében fordulok Kegyelmes Püspök Atyánkhoz, hogy kiáltó sérelmeink orvoslást nyerjenek.

Nincs senki más, aki által panaszos kiáltásunk illetékes helyre eljusson.”

Hozzá tartozott az iskola ügyeihez a leventeképzés. Mivel az egyháznak is volt iskolája, ő is köteles volt leventeképzést végezni. Előbb a papokat kellett leventeképzésben részesíteni, hogy aztán ők is tudják oktatni a tanulókat. Az egyik irat így számol be erről a képzésről:

„A leventeegyesületben a leventeképzés nevelési feladatainak ellátására meg kell nyerni a helyi értelmiségnek erre a célra alkalmas kiváló tagjait, különösen a hivatásos nevelőket.

A hivatásos nevelők közé tartoznak a papok, lelkészek is, akiknek közreműködését a fentiek alapján a leventeegyesületekben biztosítani kell. Ennek elősegítésére a papok, lelkészek részére leventeegyesületi vezetőképző tanfolyamokat rendeztek, hogy megismertessék a leventeintézmény szervezetét, az EN-2 jelzésű végrehajtási utasítás és a 124. 656/1941 számú belügyminiszteri rendelet rendelkezéseit, valamint a leventék szabadidőmozgalmának a leventeegyesületi életnek célkitűzéseit, módszereit és eszközeit és végül, hogy ezeknek az ismereteknek birtokában bekapcsolódhassanak a leventeegyesület életébe. A hallgatók a tanfolyam elvégzéséről igazolványt kapnak. Ha a papok, lelkészek be akarnak kapcsolódni a leventeegyesület életébe s ezt a szándékukat a járási/megyei és th. városi, kerületi leventeparancsnoknak írásban bejelentik, közreműködésüket legteljesebb mértékben elő kell segíteni. Az esetleges felmerülő panaszokat mindenkor a legszigorúbban fogom kivizsgáltatni.”³⁰

A leventeképzés munkájáról részletesen beszámol a következő irat is:

„A magyar ifjúság nemzeti szellemben történő nevelését munkáló leventeintézmény legfőbb vezetősége egyházi szempontból igen fontos együttműködésben állapodott meg a KALOT mozgalommal. Az együttműködés fontosságát nem kell külön hangsúlyoznom. Az együttműködés sikerének előmozdítása érdekében vitéz Bély Alajos altábornagy úr minél több leventeegyesületet akar egyházi vezetés alá helyezni.

Hogy a papság erre a fontos munkára felkészülhessen, a KALOT több turnusban ötnapos leventevezető-tanfolyamot rendez Érdén a Népfőiskolán. A tanfolyamon minden egyházmegyéből első sorban a legényifjúsággal foglalkozó papságot részesítik megfelelő kiképzésben. A szállás és ellátás költségeit a leventeintézmény fedezi, a résztvevőket tehát csupán kedvezményes útiköltség terheli.

Az ügy rendkívüli fontosságára való tekintettel elrendelem, hogy Galambos József úr a folyó évi június 15-én este kezdődő tanfolyamon részt vegyen. Részletes felvilágosítást és a MÁV összes vonalaira érvényes félárú menedék-kedvezményre jogosító igazolványt a KALOT központtól idejében megkapja.”³¹

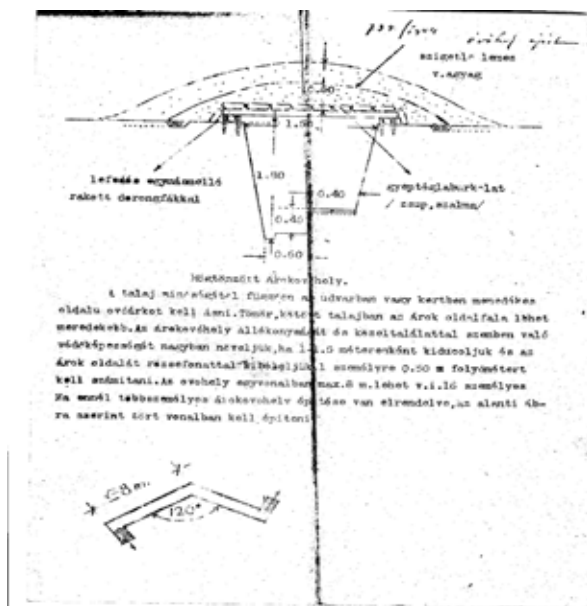
³⁰ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Magyar Királyi honvédelmi minisztérium végrehajtási utasítása, A papok, lelkészek bekapcsolása a leventeegyesületi életbe, Budapest 1942. május 30.

³¹ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, A Szatmári Római Katolikus Püspökség tájékoztatója a Római Katolikus Plébánia Hivatalának, Szatmárnémeti 1942. június 5.

A leventeképzéshez hozzá tartozott a különböző nemzeti ünnepek megtartása: „Beregszászi megyei város védnöksége mellett a helybeli levente- és tanuló ifjúság f. év március hó 15-én a magyar történelem dicsőséges napján d.e. ½ 11 órai kezdettel jó idő esetén, a Kossuth téren kedvezőtlen időben a vármegyeháza nagytermében hazafias emlékünnepet rendez, amelyre t. címet s a vezetése alatt álló tisztviselőket és az alkalmazottakat ezennel Beregszász megyei város részéről is meghívom.”³²

A Magyar Köztársaság 1940–41 között elkezdte építeni az Árpád-vonalat védelmi célokra, és ekkor a beregszászi plébánia is kapott egy felszólítást, hogy alakíttassa át a plébánia épületét óvóhelynek védelmi célokra: „Mint a beregszászi rk. Plébánia Kegyuraságát tisztelettel felkérem a Tek. Igazgatóságot, szíveskedjenek a plébánia pincéjében a bemutatott terv szerint a légoltalmi hely létesítéséhez szükséges átalakítási munkát elvégeztetni. A felszerelési tárgyak beszerzését az egyház saját költségére fogja eszközölni.

A városi hatóságtól most kapott határozat szerint az óvóhely létesítése már is esedékessé vált.”³³

Légő³⁴. Rögtönözött árkóvóhely tervrajza, 1944

Nem volt elég, hogy az épületeket át kellett adni a légónak, de különböző légoltalmi felszereléseket is be kellett szereznie az egyháznak megadott időn belül, s ha nem teszi meg, akkor Pásztor Ferenc börtönbüntetést is kaphatott volna: „A honvédelemről szóló rendelet értelmében értesítem a Római katolikus egyház urát, mint a Rákóczi tér utca 2. számú ház tulajdonosát, hogy házában légoltalom

³² A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Hubaytól, Beregszász polgármesterétől meghívó az 1941. március 15-i ünnepségre

³³ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, szükségóvóhely létesítésének határozata, Beregszász, 1941. április 28.

³⁴ Légoltalmi óvóhely

ellátását szolgáló s 871/1941-es számú véghatározattal közölt felszereléseken kívül a következő felszereléseket, berendezéseket tartozik az alább elrendelt határidőre beszerezni illetőleg rendelkezéseket végrehajtani.

- I. 1941 év május hó 1-ig szerzendő be:
Az őrség parancsnoka, két helyettese, valamint az összes tűzoltók részére egy-egy acélsisak. Ezt a felszerelést a háztulajdonos egyedül tartozik beszerezni. Három légoltalmi házi tűzoltófelszerelési egység. Egy oltalmi házi tűzoltófelszerelési egység áll: 1 dbr. kézi fecskendő, 2 dbr. vizes vedér, 1 drb. három méteres nyelű szikracsapó, 1 drb. egy méteres nyelű fejsze, 1 drb. a ház tetőszerkezetének belső magasságához mért támasztólétra, szalma, zsindely fedelű házaknál egy drb. tűzhorog.
- II. 1941. év június hó 1-ig beszerzendő további felszerelési tárgyak:
1 légoltalmi mentőtáska, a szükségóvóhely építendő 36 személy részére a hozzá való felszereléssel.

Aki jelen határozatban előírt kötelezettségeknek nem tesz eleget, az 1939. évi II. t.c. 184-190. §-sai alapján büntetendő cselekményt követ el, mely az elkövetett cselekmény minősége szerint kihágás, vagy vétség lehet és annak megfelelően a hivatkozott törvényszakasz értelmében elzárással, sőt börtönnel, illetve fogházzal büntetendő.³⁵

Az egyháznak a templom tornyát is át kellett adnia a légvédelem ügyében, emiatt több panasz is érkezett a katonák ellen, amit Pásztor Ferenc iratba is adott, mire a M. Kir. Rendőrség beregszászi kapitánya így próbálta tisztázni a félreértéseket: „A róm. kat. templomtoronyban elhelyezett légő szervek elleni panasszal komolyan és lelkiismeretesen foglalkozva tisztelettel értesítem, hogy a személyzetet szigorú intelemben részesítettem. Megfedtem gyerekes csínytevéseik és pajkosságuk miatt. Megfogadták, hogy a jövőben nem lesz ellenük panasz.

Utasítottam a munkacsoport parancsnokokat, hogy gyakori ellenőrzésekkel preventive akadályozzanak meg minden kilengést, amely a szent hellyel kapcsolatosan a róm. Kat. Egyházat méltatlanul érheti, illetve érintheti.”³⁶

Később az egyháznak megszabták, hogy mikor harangozhat, mivel a légő átvette a harang használatát: riasztó eszközként alkalmazták. „A m. kir. Honvédelmi Miniszter úr az 138.642/el. n. 35-1942 számú rendeletével a folyó hó évi szeptember hó 5-én elrendelt honi légvédelmi készütség tartalmára az egyházi célú harangok használatának kérdését az alábbiak szerint szabályozta:

Valamennyi városban és községben a harangokat egyházi célokra napközben, az elsötétítés kivételével, tehát mindenkor érvényes elsötétítési időponttól kezdve napkeltéig, rendeltetésszerűen szabad használni. Olyan helyeken, ahol a harangokra, mint riasztóeszköze szükség van, esetleg napközben bekövetkező légvédelmi riadót a harangok félreverésével kell jelezni.”³⁷

A légő különböző kategóriába sorolta a veszély esetén mentendő vagyoncikket, amik a következők voltak:

³⁵ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Beregszász megyei város polgármesterének véghatározata, Beregszász, 1941. február 14.

³⁶ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, M. Kir. Rendőrség beregszászi kapitányságának magyarázó levele A róm. Kat. Templomi légőszolgálatok elleni panasz, Beregszász, 1941. szeptember 12.

³⁷ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Beregszász megyei város polgármesterének levele a harangzás elleni tilalommal kapcsolatba, Beregszász, 1942. október 12.

- „A hatóságok és egyéb szervek által kezelt közpénzek és értékállományok/ betétkönyvek, csekkfüzetek, az ezekre vonatkozó nyilvántartások és naplók, főkönyvek, segédkönyvek, leltárok stb./
- A hatóságok és egyéb szervek tulajdonában lévő hadiüzemek és egyéb ipartelemek legfontosabb készárúi, félgyártmányai, gépi berendezései, nélkülözhetetlen nyersanyagi, valamint különleges, nehezen pótolható felszerelési tárgyai.
- A hatóságok és egyéb szervek által esetleg tárolt nagyobb élelmiszer és takarmánykészletek:/különösen az elsőrendű élelmiszer és takarmánykészletek:/
- A hatóságok és egyéb szervek műkincsi és történelmi becsű tárgyai:/pl. vármegyék és a városok levéltárának történelmi becsű anyaga, nagy értékű festményei, múzeumának nagy értékű tárgyai stb./
- A hatóságok és egyéb szervek pótolhatatlan illetve bizalmas iratai:/anyakönyvi másodpéldányok, kataszteri birtokívek, kataszteri térképek, szolgálati és minősítési táblázatok, törzskönyvi lapok, szerződések, alapítólevelek, a népmozgalmi nyilvántartás anyaga, az elnöki iratok stb./
- A hatóságok és az egyéb szervek útfenntartási és útépítési gépi berendezései, műszerei és számai:/gőzhengerek, közüzők, stb:/
- A hatóságok és az egyéb szervek gépjárművei, ideértve a géperejű vízi járműveket is.
- A fent említett gépjárművek üzemanyaga, abroncsanyaga és alkatrészai.
- A hatóságok és egyéb szervek hadiszolgálatra alkalmas lovai, öszvérei, tenyészállatai, továbbá az igavonó állatok számának megfelelő számú fogatos jároművei.
- A hatóságok és egyéb szervek intézetének, intézményének üzemének:/kórházának, tűzoltóságának, fertőtlenítő intézetének, villamosművének, gázművének stb./ Tekintetbe vehető anyagok készlete:/gyógyszer, kötszer, ruházat, és élelmicikk készlete:/ gép berendezések, valamint különleges nehezen pótolható felszerelési tárgyai.”³⁸

Berepülés, légi támadás esetén a következő vagyoncikket kell először menteni „A m. kir. Honvédelmi Miniszter Úr 167.937/ein.35-1943. számú rendelete alapján az I. és II. csoportba sorolt vagyontárgyak tulajdonosait arra kötelezem, hogy honi légvédelmi készülség ideje alatt – tehát jelenleg is – állandó rádió készülségi szolgálatot tartsanak.

A rádiókészülségi szolgálat határozatom kézhezvételétől számított 48 óra alatt kell felállítani. Aki jelen határozatom ellen vét, illetve a rádiókészülségi szolgálatot nem állítja fel, az ellen az 1939. II. t. c.ébe ütköző cselekménye miatt az eljárást meg fogom indítani.”³⁹

Az 1944-es évre egyre súlyosabbá vált a helyzet, egyre több védelmi intézkedéseket vezetnek be, pl. olyat, mint a mezőgazdasági termények tűztől

³⁸ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, A légoltalmi szervezet vagyoncikkei felértékelésének pontjai.

³⁹ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Dr. Szarka Sándor rkap. Sk. Légó parancsnok határozata berepülési és légveszély esetén I és II csoportba sorolt vagyontárgyak kiürítéséről, Beregszász, 1944. február 17.

való védelméről szóló rendelet: „a 180.000/1944.B.M. számú rendelet 1. §./9/ bekezdése értelmében a tűzfigyelő szolgálatot olyképpen kell megszerveznem, hogy a figyelők a város egész határát és belső területét áttekinthessék és a tűzfigyelők észleléseiket a tűzoltókészültségnek a leggyorsabban, jelenthessék.

Felkérem a beregszászi római katolikus plébánia hivatalt és Garanyi Géza beregszászi lakost, mint a Méhes ház gondnokát, hogy a tűzfigyelők részére igénybevett helyiségeket azoknak szíveskedjék átadni a lehető leggyorsabban, hogy azok működésüket megkezdhessék.”⁴⁰

A helyzet további súlyosságát sejteti a következő irat, amelyben a püspök a légi veszély és a hívek készenléti munkái miatt elhalasztja a szentmisét „Az Apostoli szentszék folyó hó május 19-én 1084/1944. sz. alatt engedélyt adott arra, hogy fontos okokból pl. légveszély miatt délelőtt elmaradt a szentmise, a hívek nagy részének akadályoztatása, éjjeli szolgálat, vagy más délelőtti munkabeosztás miatt a háború tartama alatt vasárnapokon és kötelező ünnepeken a délutáni órákban is lehessen szentmisét bemutatni. A hívek ezen a szentmisén szentáldozáshoz is járulhassanak. Ezzel kapcsolatban a következőképpen rendelkezem:

- ahol a légveszély vagy légitámadás miatt a délelőtti szentmise vagy annak a lényeges része elmaradt, ott a délutáni órákban legyen szentmise, melynek idejét esténként a hívekkel alkalmas módon közölni kell.
- ahol a munkaviszonyok miatt a hívek jelentékeny része délelőtt folyamán nem juthat szentmiséhez, az illetékes plébános az okok felsorolásával tegyen nekem jelentést. Kellő indokolás mellett az engedélyt meg fogom adni.”⁴¹

1944-ben az egyházaktól elvették a harangokat az Állami Hadianyag Intézet parancsára: „az igénybe vett harangok egy részének átvétele és leszerelése most már múlhatatlanul szükséges. Az átvételt és leszerelést a M. Kir. Állami Hadianyagforgalmi Intézet, illetőleg annak megbízottja és pedig az alábbi harangöntő vállalkozók végzik.

Egyben figyelmeztesse az i. cím a kijelölt harangok birtokosait, hogy az 1060/1943M.E. számú rendelet 4. §-a értelmében az államkincstár – az annak idején nálam előterjesztett kérésre – a háború megszűnésétől öt év alatt a harang súlyának megfelelő mennyiségű olyan fémeket szolgáltat ki, amilyenből az igénybevett harang készült és ezen felül megtéríti a harang öntésének a rendeltetési helyére szállításának- pénzügyi⁴² összegét.

Bohán Béla beregszászi római katolikus plébános elmondásai alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy ez az ígéret nem valósult meg, nem adtak az egyháznak 5 éven belül helyette másikat.

Az egyház beleegyezett a leszerelésbe és a vállalkozók segítségére voltak: „nagyfontosságú honvédelmi érdekekre tekintettel a harangok zavartalan leszerelését biztosítani és a leszerelés lebonyolításánál a megbízott vállalkozók segítségére lenni szíveskedjék”.⁴³

⁴⁰ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Beregszász megyei város polgármesterének határozata a mezőgazdasági terményeknek tüztől való megóvásáról, Beregszász, 1944. július 4.

⁴¹ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Római Katolikus Püspökség levele a délutáni és esti szentmiséről, Szatmárnémeti, 1944. augusztus 31.

⁴² A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, A Beregszász megyei város polgármesterének határozata a Harangok leszereléséről és beszolgáltatásáról, Beregszász, 1944. március 4.

⁴³ A beregszászi római katolikus egyház könyvtára, Szatmári Római Katolikus Egyház Püspökségének levele, Szatmárnémeti, 1944. március 4.

A város állandó légvédelmi készültségbe kellett, hogy legyen, mert mindig figyelmeztették a lakosságot, bármilyen támadásra legyenek felkészülve, egyre közelebb jöttek a szovjet csapatok és a magyar honvédség seregeinek egyre kiábrándítóbb volt a helyzete. 1944 őszén a szovjet csapatok bevonulásával újra idegen uralom alá kerül a város és azzal a beregszászi római katolikus egyház is.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy az I. bécsi döntés következményeként az anyaország kötelékébe visszakerült beregszászi római katolikus egyház életében az impériumváltás pozitív változásokat vont maga után, amely kezdetben a korábban kisebbségi létbe kényszerített helyi magyar közösség mindennapjaiban is megnyilvánult. A háború kitörése után a helyi egyházközség igyekezett mindenben együttműködni a magyar állammal: az óvóhelyek létesítésében, a templomtorony megfigyelőállásként való használatában, a harang átengedésében riadókészültség esetén stb. A Magyar Királyság viszont teljes egészében nem tudta kiteljesíteni támogató politikáját a vizsgált egyházközségre vonatkozóan, egyrészt a kirobbanó háború miatt, másrészt mivel a háború befejeztével Beregszász és római katolikus egyháza az egyik győztes szuperhatalom, a Szovjetunió fennhatósága alá kerül.

IRODALOM

- Az „Aranyvonat” díszkíséretének névsora
 Az „Aranyvonat” menetrendje
 Az „Aranyvonat” kocsibeosztása
 A beregszászi róm. kat. egyháztanács kérelme az Iskolai és Népművelődésügyi Minisztérium Referátusának, Beregszász, 1938. május 25.
 A beregszászi róm. kat. elemi népiskola igazgatóságának jelentése a tantestület iskolán kívüli munkájáról az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.
 A beregszászi róm. kat. népiskola számszerinti kimutatás Beregszász, 1938. június 25.
 A beregszászi róm. kat. népiskola 1938/39-es kimutatása, Beregszász, 1938. június 25.
 A Beregszász megyei város polgármesterének határozata a harangok leszereléséről és beszolgáltatásáról, Beregszász, 1944. március 4.
 Actio Catholica Országos Elnökségének tájékoztató irata, Budapest, 1939. május 6.
 A légoltalmi szervezet vagyoncikkek felértékelésének pontjai
 A Szatmári Római Katolikus Püspökség tájékoztatója a Római Katolikus Plébánia Hivatalának, Szatmárnémeti, 1942. június 5.
 A Szt. Jobb fogadási ünnepségének részletes programja
 A Szt. Jobb fogadási ünnepségének ülésrendje
 A tanerő felvételéhez szükséges kérdőív
 Baráth Julianna (2003). A beregszászi római katolikus elemi iskola története. Kézirat, Beregszász.
 Beregszászi római katolikus elemi népiskola igazgatóságának jelentése az Állami Tanfelügyelőségnek, Beregszász, 1938. június 24.
 Beregszász megyei város polgármesterének véghatározata, Beregszász, 1941. február 14.
 Beregszász megyei város polgármesterének levele a harangozás elleni tilalommal kapcsolatba, Beregszász, 1942. október 12.
 Beregszász megyei város polgármesterének határozata a mezőgazdasági terményeknek tüztől való megóvásáról, Beregszász, 1944. július 4.
 Bohán Béla a beregszászi római katolikus egyház plébánosának elmondásai alapján.
 Dr. Szarka Sándor rk. sk. légóparancsnok határozata berepülési és légveszély esetén I és II csoportba sorolt vagyontárgyak kiürítéséről, Beregszász, 1944. február 17.
 Dr. Szarka Sándor rk. sk. légóparancsnok függeléke, Beregszász, 1944. február 17.

- Fpister s.k jegyzői tikár, Közjegyzőség, Hirdetmény Légvédelmi Organizáció, Beregszász, 1938. augusztus 19.
- Hubay Beregszász város előljárójának a Szt. Jobb Beregszászba érkezésével kapcsolatos kiadások fedezésének irata, Beregszász, 1939. május 5.
- Hubay Beregszász polgármesterétől meghívó az 1941. március 15-i ünnepségre Jegyzőkönyv, Beregszász, 1938. április 18.
- Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő rendelete a beregszászi tanfelügyelőségnek, 1938. június 20.
- Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő rendelete a beregszászi tanfelügyelőségnek, 1938. július 1.
- Jul. Husmaj, s. k. tanfelügyelő *Államvédelmi nevelés tanterve* című rendelete, 1938. július 27.
- Légó Rögtönözött árokóvóhely tereprajza, 1944
- Magyar a Magyarért Mozgalom szociális megbízottjának kérelme, Ilosva, 1939. május 11.
- Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium végrehajtási utasítása. A papok, lelkészek bekapcsolása a leventeegyesületi életbe, Budapest, 1942. május 30.
- M. Kir. Rendőrség beregszászi kapitányságának magyarázó levele. A róm. Kat. Templomi légó szolgálatok elleni panasz, Beregszász, 1941. szeptember 12.
- Ortutay, Beregszász város bírójának felhívása, Beregszász, 1938. március 17.
- Ortutay, Beregszász város bírójának hirdetménye, Beregszász, 1938. március 24.
- Ortutay, előljáró, közm. testületek elnöke. Felhívása, Beregszász, 1938. szeptember 15.
- Pápai prelátus az A.C. országos igazgatójának Actio Catolica Elnökségének hirdetménye, Budapest, 1939. április 20.
- Pásztor Ferenc kézírata (1938–1944), Beregszász
- Pásztor Ferenc kézírata (1944–47), Beregszász
- Pásztor Ferenc ünnepi beszéde a Szt. Jobb fogadásakor
- Római Katolikus Püspökség levele a délutáni és esti szentmisékről, Szatmárnémeti, 1944. augusztus 31.
- Szatmári Római Katolikus Egyház Püspökségének levele, Szatmárnémeti, 1944. március 4.

Szakirodalom

- Csanádi György: *Sorsfordító évek sodrásába*. Ungvár, PoliPrint, 2004
- Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Bp. 2003.

Adatközlő

- Bohán Béla, a beregszászi római katolikus egyház plébánosa